

**VELIKI HRVATSKI PENALIST
JEROLIM MIČELOVIĆ - MICHIELI**

Šifra projekta: 018-0000000-1128

Voditeljica projekta: prof. dr. sc. Anita Kurtović Mišić,
redovita profesorica (trajno zvanje)

VELIKI HRVATSKI PENALIST JEROLIM MIČELOVIĆ - MICIELI

Ustanova: Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu

Šifra projekta: 018-0000000-1128

Voditeljica projekta: prof. dr. sc. Anita Kurtović Mišić, redovita profesorica
(trajno zvanje)

Suradnici: prof. emer. Antun Cvitanić
prof. dr. sc. Davor Krapac
prof. dr. sc. Željko Radić
doc. dr. sc. Vilma Pezelj
mr. sc. Antonija Krstulović Dragičević
asis. Lucija Šokanović
asis. Marija Štambuk Šunjić
Ivan Vukušić, znanstv. novak

PRIKAZ PROJEKTA

Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu (Katedra za kazneno pravo i Katedra za pravnu povijest) provodi znanstveno istraživački projekt koji obrađuje najvažnije djelo Bračanina Jerolima Mičelovića-Michieli koji je napisao oko 1650. godine djelo *Pratica Criminale pei Cancellieri (Praktikum kaznenog prava za Kancelare)*. Prema Andriji Ciccarelliju, riječ je o Hrvatima koji se u svom stoljeću isticao kao jedan od najboljih pisaca i sjajnih ličnosti u Dalmaciji, Italiji i Kandiji, koji je rođen u Postirama na otoku Braču 1600. godine, a studirao je na sveučilištu u Padovi, gdje je postigao diplomu doktora obaju prava (*doctor utriusque iuris*). Obnašao je različite funkcije u državnoj službi u Veneciji, ostalim gradovima u Italiji i provincijama Mletačke Republike među kojima i službu kancelara. Premda nikada nije bio Veliki kancelar, Jerolim Mičelović bio je uvaženi pravnik čija je *Pratica* služila za pripremu kandidata za kancelarsku službu. Umro je u Trogiru 1666. godine gdje je i sahranjen u katedrali.

Cilj znanstvenog projekta je vrednovanje hrvatskog pravno povijesnog doprinosa europskoj i svjetskoj civilizaciji, kulturi i znanosti. Obrada i ocjena jednog sustavnog rada iz pravne discipline napisanog od našeg sunarodnjaka, koji je, nažalost, bio poznat u svijetu uglavnom pod svojim talijanskim imenom (*Girolamo Michieli*), predstavlja još jednu potvrdu hrvatskog identiteta i značajnog povijesnog doprinosa Hrvata razvitku pravne teorije i prakse. Stoga je Mičelovićev rukopis posebno značajan za Hrvatsku. Zahvaljujući ovom istraživanju trebao bi ugledati svjetlo dana značajan rad koji je do sada hrvatskoj općoj i stručnoj javnosti bio gotovo nepoznat. Premda nije nikada bila

tiskana, Mičelovićevu *Pratica Criminale* za kancelare treba uvrstiti u značajna srednjovjekovna djela koja su doprinijela napretku civilizacije, a njegove zamisli doživljavale su konkretnu primjenu u nizu mletačkih pokrajina, pa i u Dalmaciji gdje je i sam neko vrijeme službovao. Ako se uzme u obzir da je djelo primjenjivano, vjerojatno, kroz gotovo 150 godišnje razdoblje XVII. i XVIII. stoljeća, potpuno je neopravdano da se rad ne nalazi u arhivi Biblioteke venecijanske umjetnosti i historije u Veneciji, koja posjeduje kolekciju rukopisa *Cicogna* s naslovom *pratica criminale* od raznih autora, ali se među njima ne nalazi ime Jerolima Mičelovića.

Pratica Criminale pei Cancellieri Jerolima Mičelovića-Michiela predstavlja neiscrпно vrelo materijalnog i postupovnog kaznenog prava ondašnjeg vremena, a služila je kao standard postupanja za kancelare Venecijanske Republike. Napisana je u obliku dijaloga koadjutora (kandidata za kancelarsku službu) i kancelara koji ga podučava Disciplini kaznenog prava te “razumijevanju glavnih počela ove koliko plemenite i dostojne, toliko teške i važne struke.” *Pratica* je podjeljena u deset dijaloga: u prvom (*Criminalita*) su definirani određeni oblici i vrste kaznenih djela, dijalog drugi bavi se razgraničenjem kaznene, civilne i mješovite prirode parnica (predmeta) s naglaskom na vrstama kažnjavanja, u trećem je sadržana poduka o načinima i formama kaznenog postupanja, dijalog četvrti podučava o procesnim pravilima pri konkurenciji kaznene i građanskopravne tužbe, peti i šesti dijalog objašnjavaju postupovne radnje suda pri utvrđivanju počinjenja delikta, u sedmom slijedi poduka o načinima otkrivanja počinitelja i svjedocima, dijalog osmi podučava o postupovnim suda, u devetom se raspravlja se o prisilnom zadržavanju i uhićenju te dijalog deseti objašnjava javne proglose u slučaju nedostupnosti okrivljenika. *Pratica* predstavlja priručnik inkvizicijskog kaznenog postupka srednjega vijeka, ali i jedan od prvih glasova u prilog humanizacije i modernizacije kaznenog pravosuđa.

Dosadašnji rad na ovom znanstvenom projektu obuhvatio je niz istraživanja sukladno postupcima, protokolu i planu istraživanja te su pojedine cjeline projekta ostvarene sljedećim redoslijedom. U prvoj godini rada pribavljeni su tekstovi triju verzija manuskripta: rukopis na CD-romu iz Komunalne biblioteke u Udinama pod naslovom *L.D. Disciplina criminale del Signor Girolamo Michieli* - 280 stranica rukom pisanog teksta, rukopis na mikrofilmu iz arhive biblioteke Marciana u Veneciji pod naslovom *Pratica criminale del Michieli Nob. Della Brazza, dottor e criminalista famoso, diuisa in dialoghi tra Coadiutore e Cancelliere, con l'Indice di tutti i quesiti contenuti sotto cadaun dialogo* - 240 stranica pisanog teksta, te fotokopija rukopisa iz arhiva trogirskog kaptola pod naslovom *Pratica criminale pei cancellieri* - 320 stranica rukom pisanog teksta. Nadalje, sve su verzije rukopisa bile pripremljene za što kvalitetniju transkripciju (prebacivanjem s mikrofilma i uspoređivanjem razlika u tekstovima izvršena je kritička transkripcija na način da je talijanski tekst transkribiran prema trogirskoj verziji s naznakama razlika u venecijanskom i udinskom rukopisu). Pravnopovijesnim i kaznenopravnim znanstvenim meto-

dama istraživači su pripremili jedinstveni talijanski tekst rukopisa te su napravljene dvije verzije transkripta podobne za kritički prijevod na hrvatski jezik (duža transkripcija koja sadrži ukupno 319 stranica teksta s 6939 bilježaka s utvrđenim razlikama između triju rukopisa i kraća transkripcija koja sadrži 222 stranice teksta s 1113 bilješki). Nadalje, rad je nastavljen na kraćoj transkripciji kao podobnijoj za prijevod i znanstvenu obradu. Pri tome su sve verzije rukopisa uvezane u pet primjeraka kao i kraća transkripcija. a u završnoj fazi projekta dovršen je prijevod jedinstvenog talijanskog teksta na hrvatski jezik. Istraživanje završava izradom uvodne kaznenopravne povijesne studije o djelu i autoru i tiskanjem prevedenog djela. Time će se Jerolim Mičelović po prvi put, na talijanskom i hrvatskom jeziku, uvrstiti u bibliografije hrvatskih pisaca koji su doprinjeli razvitku pravne teorije i prakse čime će ovaj znanstveni projekt zasigurno obogatiti fond naslova iz pravne povijesti hrvatskog naroda jednom vrijednom knjigom te našoj i međunarodnoj javnosti otkriti još jednog značajnog Hrvata u povijesti europske kulture i znanosti.

U ostvarivanju ciljeva projekta istraživači su boravili u Veneciji (biblioteka Marciana), Udinama (Komunalna biblioteka), na Institutu za pravnu povijest i kanonsko pravo Sveučilišta u Padovi radi pribavljanja i upoznavanja s vrelima i literaturom te konzultacija s istraživačima s Pravnog fakulteta u Padovi (prof. Giorgio Zordan i dott.ssa Silvia Gasparini). Pri tome su se upoznali s kaznenim pravom lombardijskog kruga koje je komparabilno s mletačkim kaznenim pravom istoga razdoblja te uspostavili kontakt s prof. Ettore Dezzom, dekanom Pravnog fakulteta u Padovi i pravnim povjesničarom koji istražuje povijest modernog kaznenog prava u razdoblju od XVI. do XVIII. stoljeća. U svrhu izrade uvodne studije istraživači su se upoznali sa stanjem istraživanja modernog kaznenog prava u talijanskoj historiografiji te krugom osoba koje se bave tim istraživanjima.

Također, tijekom rada na projektu pribavljeno je i nekoliko drugih, već objavljenih, *Pratica criminale: Pratica criminale di Francesco Teobaldo, Venezia, MDCCVI; Ristretto di pratica criminale del signor M. Antonio Tirabosco, Venezia, MDCXCV; Pratica criminale di Antonio Barbaro, Venezia, MDCCXXXIX; Nuova e succinta pratica civile e criminale dal dottor Arcangelo Bonifaccio, Venezia, MDCCLXXIV; C. Schwarzenberg (a cura di): Pratica del foro veneto, Camerino, 1967.*

BIBLIOGRAFIJA OBJAVLJENIH RADOVA ISTRAŽIVAČA:

Željko Radić, *Jerolim Mičelović - Michieli, a penologist from the 17th century and his Pratica criminale, (Anali Pravnog fakulteta u Beogradu), 3, 2010. str. 176-184*

Radić Željko, *Dalmatinsko statutarno pravo i pitanje uskrate pravde i prava, (Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu) 45 (2) / 2008., Str. 345- 358.*

Radić, Željko, Pezelj, Vilma, *Funkcije zatvora (carcer) u dalmatinskom statutarnom pravu (Istražne radnje i pomoćna sredstva u sudskim postupcima kroz povijest)*, Osijek, 2010.

Pezelj, Vilma, *Legal position of women in the medieval city of Pag*, (Anali Pravnog fakulteta u Beogradu) vol. 58, br. 1, str. 168-194, 2010

Pezelj, Vilma, *Žene u bratovštinama srednjovjekovnih dalmatinskih gradova* (Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu) 47 (1) / 2010., str. 155-173.

Pezelj, Vilma, Barun, Ljuba, *Ugovori o iskorištavanju pomorskih brodova u dalmatinskom statutarnom pravu* (Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu), 44(3) / 2007. , str. 217-240.

Kurtović Mišić, Anita: *Kaznena djela protiv Republike Hrvatske*, (Posebni dio kaznenog prava), Zagreb, 2007. Str. 75-97.

Kurtović Mišić, Anita: *Pretpostavke kažnjavanja liječnika*, (Liječnička pogreška - medicinski i pravni aspekti), Split, 2007. Str. 93-127.

Kurtović Mišić, Anita: *Kaznenopravna zaštita osobnih podataka*, (Zbornik radova znanstvenog skupa Pravo na tajnost podataka), Novalja, 2008. Str. 137-146.

Kurtović Mišić, Anita: *Kaznena djela protiv zdravlja ljudi* (Zbornik radova znanstvenog skupa "Aktualnosti zdravstvenog zakonodavstva i pravne prakse), 2009. Str.125-150.

Kurtović Mišić, Anita: *Novosti u propisivanju, izricanju i izvršenju novčane kazne*, (Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu), 16 (2) / 2009. Str. 629-686.

Kurtović Mišić Anita, *Novčana kazna kroz prizmu čestih izmjena Kaznenog zakona*, (Zbornik Kaznenopravne konferencije za jugoistočnu Europu), Ljubljana, 2010.

Kurtović Mišić Anita, Garačić Ana, *Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa* (Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu), 17(2010), 2; str. 597-618.

Krstulović Dragičević, Antonija, *Nagodbe stranaka u suvremenom kaznenom postupku*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, Zagreb, 2007.

Pajčić, Matko, Sokanović, Lucija, *Anabolički steroidi kao predmet kaznenopravne regulacije*, (Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu), 47 (2) / 2010., Str. 387 - 409.

Vojković, Goran; Štambuk Šunjić, Marija, *Pravni status hrvatske morske obale od stupanja na snagu Općeg građanskog zakonika do 1914. godine* (Zbornik Radova Pravnog Fakulteta u Splitu). 44 (2) / 2007. , str. 267-282.

Pleić, Marija; Vukušić, Ivan, *Međunarodni simpozij iz kaznenog prava "Suzbijanje organiziranog kriminala i međunarodno, europsko i nacionalno kazneno pravo - na primjeru Njemačke, Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine"*. (Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu) 47 (1)/2010., str. 229-232.

Vukušić, Ivan, *Journal of Criminal law and Criminology Volume 100 • Issue 1 • Fall 2009 p. 308* (Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu) 47 (4)/2010., str. 959-962.

IZVOD IZ DJELA “PRACTICA CRIMINALE PEI CANCELLIERI”

Dialogo quinto

Coadjutore. Certo, che Vostra Signoria m’ha discorso in questa materia del corpo del delitto con tanta dotrina quanta potevo desiderare, ma perché quanto à delitti confessati da rei, parmi gran cosa, che quella confession non serva per prova piena de medesimi delitti; onde direi, che dal giudice non habbi quasi da farsene altra diligenza.

Canceliere. Se bene una tal confessione si fa dal reo, ad ogni modo il Giudice deve inquirer la verità della medesima confessione, mentre tall’hora alcuni han confessato delitti, che poi non si è trovato d’esser stati da loro commessi, e però il Giudice deve sempre mirar al ponto della verità medesima.

Coadjutore. Tanto, che al sentir non si potrebbe condanar alcuno per la sua sola confessione.

Canceliere. Bisogna distinguer, perche chi ben distingue, s’accosta alla verità, o il delitto che confessa il reo è tale, che col solo animo si commette, qual è l’[29v]heresia, e simili, all’hora mentre tal delitto può a pena in altro modo esser provato, che per la propria confessione, crederei, che questa sola, pur che sia verisimile, bastarebbe, o veramente il delitto è di quei, che anche col fatto si commette, et all’hora se il reo confessa in genere d’haver commesso alcuni delitti, come a dir uno o più omicidii, o

Peti dijalog

Koadjutor: Nema sumnje da ste mi o pitanju utvrđivanja zločina govorili toliko učeno koliko sam samo mogao poželjati. No, čini mi se važnim pitanje zašto u slučajevima priznanja okrivljenika takvo priznanje ne vrijedi kao punovažan dokaz odnosnih zločina, te sudac mora, da se tako izrazim, poduzimati i druge radnje.

Kancelar: Iako okrivljenik daje takvo priznanje, sudac u svakom slučaju mora ispitati njegovu istinitost, budući da neki priznaju zločin a kasnije se ispostavi da ga ipak nisu počinili. Stoga sudac uvijek mora težiti istini o tome.

Koadjutor: Tako da se može čuti (tvrđnja) kako nitko ne može biti osuđen jedino na temelju (vlastitog) priznanja.

Kancelar: Valja distingvirati, jer tko dobro distingvira taj pristaje uz istinu, je li delikt koji je okrivljenik priznao takav da se izvršava samo mišlju, kao hereza i slično. Budući se takav delikt jedva može drugačije dokazati, osim vlastitim priznanjem, vjerujem da je ono dostatno (za osudu), samo ako je vjerodostojno. Ali ako je delikt zapravo jedan od onih koji se mogu počinuti i djelom, pa okrivljenik neodređeno prizna da je počinio neka kaznena djela, na primjer da je ubio jednu ili više osoba, ili da je

molti furti, non esprimendo in specie quali huomini habbi ammazzato, o di ragion di chi abbi comesso essi furti, non deve certo egli restar per tal confessione condannato, e questo caso appunto (?)li Dottori non ammette (sic!) alcuna difficoltà. Ma se il reo confessasse in specie qualche delitto, cioè d'haver ammazzato un huomo certo, o rubato ad alcuno cose certe, in questo caso pure si deve distinguere. O il delitto è di fatto momentaneo, o trasseunte, del qual come si è detto di sopra non sian soliti restar alcuni vestiggii, qual è adulterio, furto, e simili, e se in tal caso colla querella della parte interessata concorre anco la confessione del reo, certo che tal confessione sarà sufficiente alla condanna, e così è stato abbracciato dalla pratica; anzi un Dottor Gravissimo soggiungie, che in materia de furti s'osserva, che basti la querella della parte, ma dove la querella, non sia, o alcun'altra informazione, la sola confessione non sarebbe sufficiente.

Quando dunque i ladri alla presenza del giudice confessano mari, e monti, e d'haver commesso altrove più furti, deve il Giudice mandar fuori, come di già vi ho detto nuntii, e ministri, per haverne l'informazione sù i luoghi delli asserti fatti, coll'uso delle dovute diligenze, e de più cauti incontri, in altro modo ben spesso gl'innocenti restarebbero condannati.

Così anco fu deciso da un Senato dover praticarsi prima, che fossero impicati alcuni ladri, o ladroni, che havevano confessati più delitti; perciò fu in gran pericolo di vita un Dot-

počinio veći broj krađa, ne navodeći konkretno koje je osobe ubio ili čiju je imovinu okrao, zasigurno ne može biti osuđen temeljem takva priznanja. I takav slučaj stručnjacima ne stvara nikakve poteškoće. No, ako okrivljenik prizna neki konkretni zločin, na primjer da je ubio točno određenu osobu, ili da je nekomu ukrao točno određene stvari, tada treba uzeti u obzir je li zločin trenutačan, tj. prolazan, iza kojega, kao što je gore istaknuto, obično ne ostaju tragovi, poput preljuba, krađe i sličnih, i postoji li usto uz tužbu zainteresirane osobe i okrivljenikovo priznanje, takvo će priznanje jamačno dostajati za osudu, a takvo je rješenje prigrlila i praksa. Štoviše, jedan vrlo učeni doktor dodaje kako se u pitanju krađa uzima da je dovoljno postojanje tužbe (oštećene) stranke, no u pomanjkanju tužbe ili koje druge obavijesti samo priznanje ne bi bilo dostatno.

I kada dakle kradljivci pred sućima priznaju sve i svašta, pa i da su (tobože) drugdje poćinili više krađa, sudac mora, kao što sam Vam već kazao, poslati glasnike odnosno službenike da na naznaćenim mjestima prikupie informacije, primjenjujući nužne mjere i najveći oprez, jer bi u protivnom nedužni često puta bili osućeni.

Ćak je i Senat jednom naložio takav postupak prije vješanja nekih kradljivaca i cestovnih razbojnika. Stoga bijaše u životnoj pogibelji neki doktor koji je savjetovao da se obje-

tor, che consigliò che un ladro, il qual più furti haveva confessati, de quali per altro non constava, dovesse esser impicato.

Se poi il fatto è di delitto permanente, che possa sottopondersi all'occhio del Giudice di cui sian soliti restar i segni, qual è l'homicidio, l'incendio, e simili, in tal caso, mentre per vision, et attual recognitione fatta, o da farsi dalla Giustizia, secondo le cose già dette, non apparesse il delitto essere stato commesso, non potrebbe condannarsi il reo per sua sola confessione.

Coadjutore. L'instruzioni, che mi somministra Vostra Signoria illuminano il mio intelletto grandemente, e mi danno occasione a dimandarla, in caso che gli cadaveri degli huomini interfetti fossero sotterati, qual diligenza doverebbe ussarsi a fin che la Giustitia quan-[30v]to al corpo del delitto habbia le sue sodisfationi.

Canceliere. In questo caso, i cauti Giudici sogliono far cercar con diligenza i cadaveri di quei, che si dicono esser stati interfetti, e trovati farli osservar, e guardar se vi siano i vestiggi delle ferite, i quali devono esser diligentemente osservati coll'impiego, e giuramento de periti in quanto lo permettesse il tempo, e tolte in nota dal Nodaro, cosi pure praticandosi per tutti i fori; così che stante queste cose malamente si potrebbe diffender la sentenza di chi fece impicar tre diffamati per assassini, che ben havevano confessato d'haver amazato tre incogniti, et quei gettato in mare, ma però i lor cadaveri non furono mai trovati.

si neki kradljivac koji bijaše priznao više krađa, koje međutim ne bjehu potvrđene.

Konačno, ako je zločin permanentne naravi, iz kojeg obično ostaju tragovi dostupni opažanju sudca, kakvi su ubojstvo, palež i slični, u tom slučaju okrivljenik se ne može osuditi na osnovi samog priznanja, (tj.) ako sud na opisani način ne bi izvršio ili dao da se izvrši očevid i potvrdi opstojnost djela.

Koadjutor: Poduka koji mi dajete zamašno prosvjetljuje moj um i pruža mi prigodu pitati koje radnje treba poduzeti u slučaju da su trupla ubijenih osoba zakopana, kako bi se na zadovoljavajući način (ipak) utvrdilo postojanje djela.

Kancelar: U tom slučaju oprezni suci običavaju dati da se pomno potraže tijela onih za koje se priča da su ubijeni, a nakon što ona budu pronađena daju ih pregledati kako bi se vidjelo postoje li tragovi povreda, koji pak moraju biti savjesno ispitani uz sudjelovanje zaprišgnutih vještaka, ukoliko to dopušta (raspoloživo) vrijeme, te zabilježeni po notarima. Takva praksa vrijedi pred svim sudovima, i s obzirom na takvo stanje stvari teško je opravdati pravorijek onoga (suca) koji je trojicu ljudi, opterećene glasinama da su ubojice, dao objesiti na osnovi samog njihova priznanja da su ubili

È ben vero, che se avesse la confessione dell'huomicidio d'un huomo certo e s'havessero informazioni, che quel huomo non si trovi et il reo confessasse d' haverlo egli ammazzato, e n'apparesse qualche vestigio, benché il cadavere non si trovasse, tal reo potrebbe restar dalla sua confessione condannato, come pure in caso simil fu condannato uno a Milano, che confessò haver interfetto il suo padrone, et poi quello gettato nel Lago di Como, perché se ben non fu ritrovato il suo cadavere, trovatosi non dimeno del sangue nel luogo mentionato dal reo dove diceva haver commesso il delitto, fu col beneficio di tal rin-[31r]contro condannato all'ultimo suplicio, et in questo senso si deve intender l'opinion del Dottor Gravissimo di sopra citato, cioè che quando ben anco s'habbi la confessione del reo dell' homicidio d' un huomo certo, o del furto d'una robba certa, deve nondimeno il Giudice mandar da se stesso a intender se sia il delitto stato commesso, e non trovandosi che in fatti sia stato commesso, assolverlo, ma trovandosi, condannarlo, soggiogendo tale essere la pratica, et à bastanza poter dirsi che consti del delitto nel predetto caso tutto, che non ritrovato il cadavere, così , che anco si da, che ne casi occulti è di difficil prova si provano i corpi de delitti anco per famma o per congetura, come in caso d' un huomo ammazzato in un bosco, e gettato in mare, adulterio, stupro senza frattura, e simili.

Coadjutore. Resto tanto sodisfatto delle risposte e documenti datimi in

trojicu neznanaca i trupla potom bacili u more, tako da ona nikada nisu pronađena.

Ako se pak radi o priznanju ubojstva nekog određenog čovjeka koji prema raspoloživim informacijama nije pronađen, ali postoje neki drugi znakovi (počinjenog ubojstva) te okrivljenikovo priznanje da ga je baš on počinio, tada okrivljenik može biti osuđen na osnovi svog priznanja, usprkos tome što tijelo nije pronađeno. Takav slučaj zabilježen je u Milanu gdje je jedan (sluga) bio osuđen temeljem priznanja da je ubio vlastitog gospodara i potom ga bacio u Jezero Como. Iako njegovo truplo nije pronađeno, okrivljenik je bio osuđen na najtežu kaznu zahvaljujući tome što je na mjestu koje je označio kao prizorište zločina pronađena krv. U tom smislu treba protumačiti i mišljenje gore navedenog uglednog doktora, naime da usprkos postojanju okrivljenikova priznanja ubojstva određene osobe ili krađe određenih stvari, sudac mora dati provjeriti je li kazneno djelo doista počinjeno, te ukoliko ne dobije potvrdu da je stvarno počinjeno okrivljenika osloboditi, a u protivnom osuditi. Dodaje se i da je takva praksa, te da se u nejasnim slučajevima u kojima je otežano dokazivanje postojanje zločina utvrđuje i na osnovi javnih glasina ili predmnjeve, kao na primjer u slučaju ubojstva počinjenog u šumi s bacanjem tijela u more, preljuba, silovanja bez popratnih povreda, i tome slično.

Koadjutor: Toliko sam zadovoljan odgovorima i (primjerima) dokume-

questa materia, che ben comprendo anch' io con la mia debolezza, quanto sia importante, che altro quasi non mi resta da dimandarla. La materia de veneni però è grandissima, e veramente Vostra Signoria ne ha toccato alcuna cosa, ma io vorrei sentire circa un tall' affare un più esteso discorso.

Canceliere. Quanto al negotio, di cui hora si tratta per far constar di delitto parmi che ve n' habbi detto quanto basti; dovendosi principalmente in caso de veneni considerar [31v] due cose sul fatto, cioè se il veneno per il quale si dicesse esser morta qualche persona, ò avelenata, o non morta sia generato, o propinato.

Il generato dicendosi quello, che può nassere nel corpo humano dall' impurità d' esso, o della corutione d' humori.

Il propinato è quello, che si da a bere, con male arti ad alcuno per levarlo di vita, ò per altro mal fine.

Il primo quando consti, che sia tale, non si cerca altra maggior procedura, mà bensì il secondo, e però l' impiego, et il giudizio de medici peritissimi in tali accidenti; deve esser quello che illumini la Giustizia con l' osservazione de segni, mà intorno alla materia sudetta quando si tratterà di venefizio, o di veneno cativo, perché ne sono anco de buoni, mi risservo di farne un espresso, e più diffuso discorso.

Coadjutore. La curiosità mi porta a ricercare, se uno che fosse ritrovato morto con ligari, o tumori intorno la gola si potesse prettender dalla Giu-

nata koji su mi predloženi u ovim pitanjima, da čak i ja, usprkos svojoj slabosti, shvaćam ono što je bitno, tako te gotovo i nemam što drugo za pitati. Pa ipak, materija o otrovima je vrlo važna i, premda ste se nekih stvari već dotakli, volio bih o tome čuti šire razlaganje.

Kancelar: Što se tiče pitanja kojim se sada bavimo, čini mi se da o utvrđivanju postojanja zločina nije rečeno koliko treba. U slučaju trovanja potrebno je prije svega voditi računa o tome je li otrov za koji se tvrdi da je uzrok smrti neke osobe, ili pak otrovanja bez smrtnih posljedica, generiran ili podmetnut. Generiranim se naziva onaj koji nastaje u ljudskom tijelu usljed njegove nečistoće ili kvarenja tjelesnih tekućina. Podmetnuti je pak onaj koji se daje drugome u piću, uz pomoć čarolija i s ciljem oduzimanja života ili iz nekih drugih pobuda.

Ako se utvrdi da je trovanje izazvano prvom vrstom, ne traži se nikakva daljnja procedura. U drugom pak slučaju treba tražiti mišljenje liječnika mjerodavnih u takvim situacijama; oni pak moraju upoznati sud s rezultatima promatranja znakova (trovanja). No, rečenu materiju trovanja, odnosno štetnih otrova, jer (valja reći kako) postoje i oni korisni, ostavljam za posebno i opsežnije izlaganje.

Koadjutore: Radoznalost me potiče na pitanje može li sud uzeti da je netko, tko bi bio pronađen s povezom ili otokom na vratu, udavljen ili

stizia, che fosse strangolato, ò da alcuno dolosamente affogato, e qual diligenza s'haverebbe da fare dalla medesima Giustizia in questo caso, e ciò domando coll' occasione che Vostra Signoria ha toccato di sopradetto il caso de strangolati.

Canceliere. A punto a questo proposito non è molta hora che, mi è ocorso leggere un bellissimo consulto nel volume di Paolo Zachia medico romano, dove si vede che le soffocazioni derivano non solo da causa estrinse-[32r]ca, mà anco dall'intriseca, e che tanto nell'uno, quanto nell'altro caso quasi i medesimi segni appaggiono. Quando però uno fosse strangolato, o sofocato, per laccio, o per altra violenza di mano, tre segni in particolare sarebbero osservabili, cioè la fugosità della cute del collo, la dilaceratione del capo o dell' aspua (?)arteria, o dislongazione de spondigli del collo stesso, o cumulo di sangue spumoso nel torace, et a far queste osservazioni, sarebbe necessario valersi dell' opera de medici più valorosi, che si potessero havere.

Tale diligenza usarei per far constare del delitto, e poi quanto del deliquente andarei assumendo le altre possibili informazioni, presontioni, congetture, e quei lumi, che potessero essere somministrati dal probabile e del verissimile delli più congiunti famigliari et amici del morto.

Coadjutore. Vostra Signoria mi ha discorso de'corpi de delitti di varie sorti; hora mi resta di supplicarla a dirmi come potrebbe constar alla

od nekoga zlobno ugušen, te što treba poduzeti sam sud u takvom slučaju, a to pitam s obzirom na to da ste gore dotakli pitanje davljenja.

Kancelar: Upravo u vezi s tim pitanjem imao sam priliku nedavno čitati vrlo lijep prikaz u knjizi rimskog liječnika Paola Zachije, gdje se pokazuje kako gušenje može biti izazvano nekim vanjskim razlogom, ali isto tako i unutarnjim, te kako se u jednom i drugom slučaju javljaju gotovo isti znakovi.

Međutim, ako je netko nasilno zadavljen ili ugušen vrpcom ili pak rukama, posebno su zamjetne tri vrste znakova, i to smrskanost kože (u predjelu) vrata, potrganost glavne ili neke druge arterije ili iščašenost vratnih kralježaka, ili pak nakupina krvavih mjehurića na grudnom košu. A obavljanje takvih opažanja valja povjeriti najcjjenjenijim liječnicima koji su dostupni.

Tako bih postupio kod utvrđivanja samog delikta, dočim bih kasnije u istrazi glede počinitelja koristio druge raspoložive obavijesti, predmnjeve, domišljanja, te one iskaze koji se mogu pribaviti od pokojnikovih najbližih srodnika i prijatelja s obzirom na ono što je moguće i vjerojatno.

Koadjutor: Govorili ste o korpusu različitih vrsta deliktata. Sada mi preostaje zamoliti da mi kažete kako sud može utvrditi opstojnost djela

Giustizia di delitto, come una donna maritata si fosse mischiata carnalmente con animali brutti.

Canceliere. Questo caso credo io, che rare volte succeda, pur si da, che succede, anzi non è molto tempo, che ne sono seguiti due nella Città di Messina del 1634 e 1635. [La moglie d'un orefice constante matrimonio partorì un'anno una forma mostrosa asenina, et un altro susseguente un'altra pur mostrosa canina]. Probabilmente s'ebbe sospetto argomentando delli effetti, che costei si fosse mischiata la prima volta con un [32v] asino, et la seconda con un cane, concludendosi massime, che dalla mistura del seme humano con quello de [animali] bruti possa ben succeder qualche generatione, se ben non sia determinato di qual cosa, ò di qual animal ciò possa farsi, e tutto che sia stata diffusa la donna, che tali parti potessero esser causati, o dall' imaginatione, che habbi rapresentato nel coitto i fantasmi di questo, o di quell' altro animale, da semme mal disposto, o sangue fettente, onde si generanno mostri, o da qualche causa interna a similitudine di mole informe, che nella donna si generanno, et espongono fuori; ad ogni modo anco presso quei, che l'han diffusa, è restato vivo il concetto che essa donna non fosse rimasta libera d'ogni sospitione, ma bensì anzi rea sospetta di così nefando delitto.

Applicando per tanto quest' esempio alla Vostra dimanda, vedo she succedendo un tal caso, non potrebbe provarsi un tanto delitto, se non con

kao što je spolno općenje udane žene s ružnim životinjama.

Kancelar: Ja vjerujem da se takvo što događa rijetko, iako je ipak moguće. Uostalom, nema tome davnno kako su zabilježena dva slučaja u Messini 1634. i 1635. godine. Polazeći od temeljnog uvida da se iz mješanja ljudskog sjemena s onim animalnim može izroditi nekakvo potomstvo, mada se ne može (unaprijed) odrediti o kakvoj stvari ili životinji se može raditi, razmatranje posljedica (u slučaju te žene) navelo je na pomisao da je ona prvi put vjerojatno općila s magarcem, a drugi put s psom. Usprkos ženinoj obrani da takvi porodi mogu biti izazvani i predočbom ove ili one životinje tijekom (stvarnog) snošaja, ili zlim sjemenom, ili smrdljivom krvlju, iz čega se rađaju čudovišta, kao i kakvim nutarnjim uzrokom, poput bolesnih tvorbi koje nastaju u ženinoj utrobi i potom izlaze vani, čak se i kod njezinih branitelja sačuvala živa misao da žena nije slobodna od svake sumnje za takav grozan zločin.

Navodeći ovaj primjer u odgovoru na Vaše pitanje, valja reći da se takav delikt može dokazati jedino po sličnosti posljedica, pri čemu osobito treba uzeti u obzir mišljenje najučtenijih liječnika ili iskaze osoba koji su vidjeli takvu pojavu, ili pak kakav izvanredni znak odgovarajućih životinja.

effetti similli, addoprato massime il giudizio de medici dottissimi ò per depositione de persone che avesseno veduto un tal atto, o da qualche segno straordinario di quei tali animali.

Coadjutore. Quanto ai corpi de delitti parmi haver havuto i necessarii ammaestramenti. Hora quanto all'altre diligenze, vorrei saper quali ordinariamente vengono praticati per il servizio di Giustizia.

Canceliere. Già Vi ho distinto che tutti i delitti cadono, ò sotto il [33r] titolo del fatto permanente o del fatto transeunte, e già Vi ho anco somministrato le forme delle querelle, espositioni, denontie, et atti **ex officio**. Quanto mo' alli fatti transeunti, che doppo di se non lassiano segni, ricevuta la querella, o altra leggitima notitia, si fa l'atto dell'admissione coll'ordine per la citatione de testimoni quando altra dilligenza per la qualità dell'affare non restasse da usarsi, li quali s'essaminano, e poi si passa alla deliberatione del processo secondo pure la qualità de delitti, o col decreto di rettentione, o di mandato informativo, o di proclama, o di cittatione a difesa per gl'effetti di giustizia, come più estesamente ne parlerò in altro luogo.

Quanto alli fatti permanenti, se siamo in caso d'homicidio o in altro caso di morte doppo il viso e reperito, quando non vi fosse querella con sufficiente espressione, si levano li costituiti delli più congionti, e s'assumono l'informationi contro chi fosse nominato per reo col mezzo de

Koadjutor: Čini mi da sam (barem) u pogledu korpusa delikata dobio najnužniju poduku. Sada bih volio doznati koje su druge mjere uobičajene u djelovanju suda.

Kancelar: Već sam naznačio da svi delikti spadaju ili u skupinu trajnih ili prijelaznih, a upoznao sam Vas i sa vrstama tužbi, predstavki, prijava i akata ex officio. Kod prijelaznih delikata koji za sobom ne ostavljaju tragova, nakon zaprimanja tužbe ili kakvog drugog legitimnog saznanja, poduzima se akt prihvaćanja (pripuštanja, odobrenja) s nalogom za pozivanje svjedoka kada s obzirom na prirodu slučaja druge mjere nisu na raspolaganju. Nakon ispitivanja svjedoka pristupa se odlučivanju o (daljnjem) postupku u skladu s prirodom delikata, bilo putem uhidbenog naloga (ukaza o zadržavanju), obavijesnog naloga, javnog proglasa ili poziva na obranu pred sudom, o čemu ću šire govoriti na drugom mjestu.

Što se tiče trajnih delikata, primjerice kod ubojstva ili u slučaju drugačije smrti, nakon izvješća o očevidu, ukoliko nema dostatno određene tužbe uzimaju se iskazi najbližih srodnika i prikupljaju se obavijesti o okrivljeniku putem svjedoka, a ako ne bi bilo okrivljenih postupa se generalno, kako bi se

testimonii, e se non vi fosse nominato alcun reo, si procede in genere, per saper prima, da chi sia stato commesso il fatto, e poi in specie contro chi fosse nominato d'haverlo commesso, così pure procedendosi in simili casi **ex officio**, e non vi essendo alcun querelante ò congiunto, doppo usati li requisiti per fare constar il delitto, si vanno investigando, et inquirendo li rei, con quei lummi, che la medesima Giustizia potesse haver maggiori..

[33v] Se siamo in caso de ferite, havuta ne la denontia, si manda a constituer gl'ofesi, e poi si passa agl'esame de testimonii.

Se poi in caso de furti con rottura, doppo fattane visione, e la descrizione, et havuta anco la nota delle robbe asportate, ò con la querella ò doppo d'essa, se fa bisogno qualche maggior informatione, si fa venire il querelante per tale effetto, e se non si procede all'essame, o più oltre, ma con precedente sicurezza che la robba, che si dice rubata, sia stata in qual che luogo al tempo dell'accusato delitto, ò puoco prima, ne quali casi mancando altre prove, si da giuramento al medesimo querellante.

E se siamo ne casi d'incendii, doppo le notitie che se ne fossero havute, e le visioni del luogo incendiato, si fa venir il denontiante, ò il patrone del luogo stesso, ò i capi del comune [se il luogo vosse del comune] medesimo per haverne l'informationi maggiori, e l'istanze, e poi si procede all'essame de testimonii, coll'impiego de periti per la stima giurata della quantità del danno seguito.

prvo utvrdilo tko je počinitelj djela, a potom specijalno protiv imenovanog okrivljenika. Tako se i u sličnim slučajevima postupa po službenoj dužnosti, i ako ne bi bilo tužitelja ili nekog srodnika, a nakon upotrebe sredstava potrebnih za utvrđivanje delikta istražuju se okrivljenici, onim dokazima što ih sud uzmogne pribaviti.

Ako imamo slučaj ranjavanja, nakon zaprimljene prijave najprije se daju ispitati okrivljenici, a potom se pristupa ispitivanju svjedoka.

Nadalje, u slučaju krađe s tragovima oštećenja, a nakon provedenog očevida i (sastavljanja) zapisnika s popisom ukradenih stvari, s tužbom odnosno nakon nje, ako je potrebna koja dodatna informacija daje se pozvati tužitelj radi toga. A ako se ne pristupa dokazivanju ili dalje, a sigurno je da su stvari, za koje se tvrdi da su ukradene, bile na određenom mjestu u vrijeme rečene krađe ili malo prije, u pomanjkanju drugih dokaza u takvim slučajevima traži se od tužitelja polaganje prisege.

Ako imamo slučaj paleža, nakon pribavljenih obavijesti i obavljenog očevida na opožarenom mjestu daje se pozvati prijavitelja ili vlasnika samog mjesta, ili prvake te općine radi pribavljanja dodatnih obavijesti i dokaza, a potom slijedi ispitivanje svjedoka, te uključivanje vještaka radi zaprisegnute procjene visine štete.

Ako pak imamo slučaj trovanja bez smrtnog ishoda, spolnog nasilja nad ženama ili muškarcima s (popratnim) ozljedama, i tome slično, nakon očevida i (drugih) propisanih radnji,

E se parimente siamo in casi di veneno, che l'offeso non sia morto, di stupri di femine, ò maschi, con rottura, o altri simili, doppo la visione, e diligenze prescritte, oltre le notizie ricevute, si passa a constituer gl'offesi per saper la serie de fatti; li rei, li modi, li luoghi, li testimonii, il modo della pro-[34r]cedura et altre circostanze necessarie, e poi si prosseguisse il processo con quelli altri costituiti, et assumptioni di prove, che a quel fatto la Giustitia stimasse dovute e proprie.

Avertendo che secondo la qualità de casi devono anco esser usati li modi, così per far constar i delitti, come anco per inquirer i delinquenti.

[Q – Se dopo la denontia, o altro, si faccia alcun atto in processo?

R – Certamente che dopa la denonzia o altra notizia d'un omicidio o d'alcun altro de sopradetti delitti, far si deve un atto come il seguente oppur simile.]

temeljem prikupljenih obavijesti pristupa se saslušanju oštećenih radi utvrđivanja slijeda činjenica: okrivljenici, načini, mjesta, svjedoci, forma postupanja te druge relevantne okolnosti. Poslije toga postupak se nastavlja s drugim saslušanjima i dokazima koje sud za taj slučaj procjeni potrebnim i pogodnim.

Summary

Project: The great Croatian penal expert Jerolim Mičelović-Michieli
Project leader: Prof. Anita Kurtović Mišić, DSc

The Faculty of Law of the University of Split (Chair of Criminal Law and Chair of Legal History) has been conducting a scientific research project on the most important work of a man from Brač – Jerolim Mičelović-Michieli – author in about 1650 of the book *Practica Criminale pei Cancellieri* (Practical Guide of Criminal Law for Chancellors). The aim of this scientific project is to evaluate the legal contribution of Croatia to European and world civilisation, culture and science.

The work done so far in this scientific project has included a number of studies in line with the research procedures, protocol and plan. The research has resulted in the production of an introductory criminal law study of both the work and of its author, and in the publication of the translated work. For the first time, this will place the work of Jerolim Mičelović, in Italian and Croatian, in the annals of Croatian writers who have contributed to the development of legal theory and practice. This means that this scientific project will certainly enrich the fund of titles belonging to Croatian legal history with a valuable book, and reveal to our domestic and international audience another important Croatian figure in the history of European culture and science.